

Pe valurile vremii trecutului

VALUȚĂ ION

Mă simt într-o situație deosebită în legătură cu atenția ce mi s-a acordat. În cele ce urmează, vreau să-mi exprim "Un cuvânt din inimă și gând" - simplu spus mulțumiri tuturor și o expunere a celor ce s-au întâmplat în vremurile trecutului.

În primul rând exprim sincere mulțumiri rectoratului UTM și, în mod direct rectorului UTM, prof univ., dr. hab. Viorel Bostan, academicianului Mitrofan Ciobanu și profesorului Dumitru Cozma de la UST, precum și dlui Leonid Dohotaru, șeful "Departamentului Matematica", și profesorului Ion Jardan, UTM, și celorlalți din echipele lor, care au materializat desfășurarea acestui Simpozion. Mă închin și în fața domnului profesor-muncitor Valeriu Dulgheru, care a depus atâta sârguință în alcătuirea și editarea cărții despre umila mea persoană.

Desigur, 90 de ani semnifică ceva, cu o aproximație oarecare, aceasta este un secol, dar, dacă să ținem seama că la patru-cinci ani auzi și memorizezi ce vorbesc părinții, că buneii îți povestesc multe din viața lor și nu numai, apoi cunoștințele tale ajung până pe la un secol și jumătate, dar poate și două. Astfel, fiind copilăș, eu am aflat că demult, cândva a fost război între români și ruși, pe de o parte, cu turcii pe de altă parte, turcii primise o oarecare bătaie, s-a încheiat pacea în 1812 și jumătate de Moldovă o trecut la ruși (în vol. XVII al operelor complete ale lui Marx și Engels, volum care era pus la secret în Uniunea Sovietică, acest fapt se menționează ca ceva deosebit: doi aliați luptă împreună cu un dușman comun și, în rezultatul biruinței, un aliat a luat de la celălalt aliat jumătate de țară). Astfel, în soarta Moldovei s-a produs o cotitură, partea de vest a Moldovei a rămas sub influența turcească, partea de est a trecut sub cea rusească. Mulți considerau, că aici, în partea de est, e mai bine, deoarece rușii sunt aliați și pravoslavnici. Străbunii mei, după mamă, au venit în număr mic din regiunea Iașului și s-au așezat în satul Târnova lângă Dondușeni, cei din partea tatălui au venit în număr mare din regiunea Bârladului, s-au ridicat în partea de nord a Basarabiei și au dat naștere satului Bârlădeni, care este și în prezent. Pe străbunicul meu, după tată, îl chema Grigorie, a fost gospodar bun, dar a decedat într-un accident. Străbunica s-a dovedit a fi descurcăreață, a aflat că în părțile de mai jos pământurile sunt mai ieftine, au vândut ce au avut de vânzare și s-au pornit cu căruțele pline de

ale casei la drum. Făcând un popas la Dondușeni, a găsit un lot convenabil de pământ, l-a cumpărat și l-a lăsat aici pe mezinul Efimie, care a devenit bunicul meu. Ceilalți s-au stabilit în satul Obreja de lângă Bălți. Aici au avut posibilitatea de a face studii superioare. Marc Valuță devine director al liceului "Ion Creangă" din Bălți. Ion Valuță – jurist și deputat în Sfatul Țării ș.a.m.d. Efimie din Dondușeni i-a ridicat pe ai săi până la studii medii. Fiul cel mai mare Dumitru (n. 1880) devine impiegat (funcționar de stat de grad inferior care organizează și controlează mișcarea trenurilor într-o gară) în gara Pomoșnaia din Ucraina, Ion Valuță (tatăl meu) finisează seminarul teologic (țercovno prihodsciaia școla), devenind învățător de clase primare. Ceilalți copii au avut funcții asemănătoare. Dumitru venea vara cu familia la părinți în Dondușeni. Prin 1916, când bunicul meu era deja în vârstă, Dumitru a propus să-l i-a pe fratele său (mezinul, care avea 10 ani). Astfel Dumitru și Vladimir au rămas în Rusia, ceilalți în Basarabia. După revoluția din Rusia (1917) în Basarabia s-a produs o nouă cotitură, inversă celeia din 1812: Rusia și România luptă contra Germaniei și, în rezultatul biruinței, datorită situației internaționale generale stabilite, Moldova de Est (Basarabia) se unește cu Moldova de Vest, deci cu România. Astfel, Basarabia intră în perioada, numită interbelică, pornind spre țărături noi. Datorită Sfatului Țării, țăranii din Basarabia au fost împroprietăriți cu pământ, s-a început dezvoltarea învățământului (primar și secundar) și pregătirea învățătorilor. În acest proces a fost inclus și tatăl meu Ion Valuță.

În perioada interbelică în Basarabia a avut loc o dezvoltare pe măsură. Menționăm, că în satul Dondușeni, prin 1937 erau vreo 4 tractoare de tip "Universal" (un exemplar de acest tip de tractoare este expus în parcul UTM).

Eu, Ion Valuță m-am născut la 29 mai 1930 în aceste timpuri. Toată lumea lucra în câmp. Vara satele erau practic pustii. Satul era pe mâna copiilor de 4-7 ani, care aveau grijă de gospodărie.

În 1937 am intrat în școala primară din sat, avându-l învățător pe tatăl meu, care era și director de școală, fiind foarte exigent. Îmi amintesc un caz. În toamna anului 1941 am fost numit de către tatăl meu responsabil pe evidența sacilor de grâu, care se colectau de la batoză, continuând acest lucru până la ora 3 noaptea. La ora 9 dimineața ne-am prezentat la școală – eu ca elev, el ca învățător. Învățătorul întrebă și spune - cine nu a făcut tema de acasă – în genunchi! Eu eram în banca întâi. M-am așezat în genunchi. El a zis, mâna dreaptă! Am primit trei lovituri cu rigla (în școala română era acceptată pedeapsa fizică). Și a trecut la ceilalți.

Acasă m-am plâns mamei, i-am lucrat toată noaptea, dar el m-a bătut. După masă mama î-i zice: De ce ai bătut copilul? El s-a uitat părintește la mine și mi-a spus: ”Chiar nu ai avut timp să rezolvi exercițiile? De la sac la sac aveai 15-25 minute, în timpul acesta puteai rezolva, însă tu alergai împreună cu pisicile după șoareci. I-a aminte, în viață trebuie să faci totul ce se cere în familie, ca elev trebuie să faci totul ce se cere la școală, când o să lucrezi, vei face totul ce se cere pentru stat, dar întotdeauna trebuie să rezolvi totul ce îți trebuie ție”. E bine cunoscut, că în 1940 a avut loc o nouă cotitură în viața Basarabiei, care a trecut din nou în componența Uniunii Sovietice (Rusiei) se are în vedere perioada 1940-1941. În această perioadă în Basarabia au avut loc schimbări formal salutare: copiii erau susținuți, li se dădeau cadouri la sărbători și nu numai, sistemul de învățământ a fost dezvoltat, s-au deschis școli secundare în diferite localități, nu numai în orașe mari etc. În iarna 1940-1941 tata primește o scrisoare de la fratele Dumitru, în care î-i comunică, că Vladimir a fost inginer avioconstructor și a murit la o încercare de avion, e înmormântat în Moscova. El, Dumitru, este exilat în Kolâma, fiind învinuit de spionaj în favoarea României și roagă să i se trimită nițică făină de porumb și brânză de oi.

După cum se știe, în aceste timpuri în Basarabia au avut loc și multe urmăriri, arestări iar la sfârșitul perioadei respective, în luna iunie 1941 au avut loc deportările. Noi nu am fost deportați, dar, într-o noapte din perioada de după 22 iunie, pe la ora două noaptea a bătut cineva în geam. A ieșit tata și când s-a întors, ne-a spus, că un fost elev de al său, care era membru în comitetul săracilor (comitet bedneacov) a venit să-i spună, că, întrucât timp pentru deportări nu mai este, s-a făcut o listă, precum că cei care urmau să fie deportați, să fie împușcați. El a rugat să nu știe nimeni că a venit la noi, altfel va fi și el împușcat. Tata a săpat o groapă între niște bălării unde am dormit cu mama în nopțile următoare, dar el era fugar. Am ieșit din această groapă când a venit armata română.

În anul școlar 1940-1941 toți elevii din Basarabia au repetat clasa precedentă (adică au fost lăsați repetenți), astfel școala primară de 4 ani am trecut-o în 5 ani, absolvind-o în 1942. În continuare, am intrat la Liceul Internat ”Costachi Negruzzi” din Iași, în care am studiat până în martie 1944. Urmează refugiul în România și repatrierea în toamna anului 1944, an în care are loc încă o cotitură în soarta Basarabiei.

După o lună (noiembrie –decembrie) petrecută în punctul de filtrare, care era stabilit în clădirea spitalului de boli infecțioase din Chișinău, de unde mulți erau deportați și exterminați, noi am fost eliberați și ne-am întors acasă.

Ne-am inclus în sistemul de învățământ, care în perioada sovietică începând cu 1945 a avut o bună susținere și dezvoltare.

Eu am intrat în clasa a 7-a a școlii din satul vecin Târnova. Aici am avut noroc de cel puțin doi învățători buni: E. Siminiuc care mi-a predat fizica (dânsul a intrat la Institutul de Medicină, devenind doctor habilitat în chirurgie) și A. Pușcaș, de la care am aflat secretele algebrei (spre regret, dumnealui s-a îmbolnăvit de meningită și a decedat).

După absolvirea celor 7 clase, în toamna 1945 am intrat la cursurile pregătitoare de pe lângă Institutul Pedagogic din Chișinău (în prezent Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău), unde în doi ani am trecut clasele a opta, noua, zecea, recuperând astfel anul pierdut în 1940-1941. Aici am avut profesori foarte buni. Menționez pe Nirca la chimie, Faierștein la fizică și, în deosebi dna Natalia Ostianu (fosta studentă a Universității din Iași, devenită în continuare doctor habilitat în matematică și redactor al "Jurnalului Referativ de Matematică", membru de onoare a Academiei de Științe a Moldovei) la matematică. Dânsa m-a sfătuit să intru la Facultatea de Fizică și Matematică, și să mă ocup de matematică, lucru care și s-a realizat.

La facultate am avut noroc de profesori foarte buni: Vladimir Andrunachievici (absolvent al Universității din Iași) la algebră, Abram Șterntal (absolvent al Universității din Viena) la analiza matematică, Gherș Gleizer (absolvent al Universității din Roma) la geometrie ș.a.

Am absolvit această facultate în 1951. Lucrul pedagogic l-am început, fiind încă student, în 1950, când am predat geometria la cursurile de vară a școlii pedagogice din Bălți, unde se pregăteau învățători pentru clasele primare. După absolvire am fost numit profesor la școala pedagogică din Călărași, unde am lucrat în anul de învățământ 1951-1952.

În septembrie 1952 am fost transferat la Institutul Pedagogic din Tiraspol (în prezent Universitatea de Stat din Tiraspol) la catedra de matematică, fiind numit lector pentru predarea Algebrei superioare.

În 1954-1955 am fost trimis la un stagiu cu durata de un an la Universitatea din Moscova. Cu această ocazie am vizitat cimitirul "Novodevice", unde în peretele

ЦАГИ (Аэрогидродинамический Институт им. Н. Е. Жуковского) am văzut o informație despre o echipă din 4 persoane decedată la încercarea unui nou avion, printre care era și numele inginerului Valuță Vladimir.

Stagiul a avut loc la catedra de algebră, șeful catedrei fiind renumitul algebrist cu renume mondial Alexandr Ghenadievici Kuroș. Cu aceasta s-a început perioada de activitate științifică. Am frecventat multe cursuri și seminare de ordin general și special. Aici s-a început și prietenia cu Valentin Belousov, care venise din Bălți. Profesorul Kuroș mi-a recomandat literatura de studiu, care, în viitor, mi-a permis să intru în aspiratură sub conducerea dumnealui. În octombrie 1960 am fost înscris în aspiratură, în decembrie 1963 am susținut teza de doctor la Consiliul Specializat al Facultății de Mecanică și Matematică (Mehmat). Legătura cu catedra de Algebră a Universității din Moscova a continuat practic fără întrerupere, cu stagii, participare la seminare, la conferințe unionale. Cu profesorii acestei catedre Mihaliiov A. V. și Latâșev V. N. am avut legături strânse, deseori ne vizitau și ei în Moldova. De susținerea lor s-au bucurat mulți algebriști din Chișinău. De asemenea stagii am avut și la Novosibirsk, bucurându-ne de susținerea academicianului Eršov Iu. L., profesorului Smirnov D. M. ș.a.

Cu dezghețul din anii 1990, care a avut loc în Uniunea Sovietică s-a început, așa zice, o viață nouă în general. Din acest timp treptat s-au restabilit legături și cu România. În particular, matematicienii din Moldova au devenit părtași ai Asociației Române de Matematică Aplicată și Industrială – ROMAI. În acest context ne amintim cu respect și evlavie de Doamnele Adelina Georgescu și Cabiria Cazacu, care au contribuit la fondarea acestei asociații. Aceste legături continuă și exprimăm sincere mulțumiri Președintelui ROMAI Costică Moroșanu.

Din 20 august 1964 pentru mine se începe o nouă perioadă - cea legată de Institutul Politehnic din Chișinău (cum s-a numit la constituire actualul UTM), fiind numit în funcție de șef de catedră "Matematica Superioară". Am avut o bună colaborare cu rectorul Serghei Rădăuțanu. În octombrie 1964 am fost ales în calitate de secretar al Comitetului de partid (comunist), activând în această funcție până în 1967. Din 1967-1975 am activat în funcție de prorector pentru cercetări științifice. Diverse momente din activitatea mea după anul 1964 sunt reflectate în publicațiile din cartea: V. Dulgheru, E. Placintă, Ion Valuță: Biobibliografie (vocație, exigență, rațiune). Chișinău: UTM, 2020. Valuri, valuri... ale vremii trecutului: evenimente, activități, oameni. Dar totuși, postul meu de bază a fost și este

cel de profesor al "Departamentului Matematica" din cadrul Universității Tehnice a Moldovei. Sunt fericit că am depus eforturi esențiale la formarea personalităților cu care se mândrește poporul nostru.

Succese și sănătate tuturor participanților simpozionului. Vă mulțumesc.

(VALUȚĂ Ion) DEPARTMENT OF MATHEMATICS, TECHNICAL UNIVERSITY OF MOLDOVA, CHISINAU, REPUBLIC OF MOLDOVA